

DOI:

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Школьник О. О., викладач кафедри мистецьких дисциплін

КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла
Грушевського»

Анотація. У тезах окреслено ключові історичні етапи становлення та розвитку мистецької освіти в Україні. Доведено, що мистецька освіта розвивалася на перетині національних традицій і європейських впливів, проходячи періоди русифікації, ідеологізації й водночас збереження української культурної ідентичності. Узагальнено основні тенденції становлення та розвитку мистецької освіти в Україні, які передбачають поступове розширення мережі мистецьких навчальних закладів, зміну змістових акцентів від ремісничо-професійної підготовки до комплексного художньо-освітнього розвитку особистості, інтеграцію в загальноєвропейський освітній простір. Наголошено на актуальності історичного досвіду для розуміння сучасних реформ мистецької освіти та формування її національно орієнтованої моделі.

Ключові слова: мистецька освіта, художня освіта, музична освіта, історія освіти, культурна традиція, національна ідентичність.

Abstract. The theses outline the key historical stages in the formation and development of arts education in Ukraine. It is proved that arts education evolved at the intersection of national traditions and European influences, passing through periods of Russification and ideologization while simultaneously preserving Ukrainian cultural identity. The main trends in the development of arts education in Ukraine are summarized, including the gradual expansion of the network of arts education institutions, the shift in content priorities from craft-based vocational training to the comprehensive artistic and educational development of the individual, and the integration into the common European educational space. The relevance of historical experience for understanding contemporary reforms in arts education and for shaping its nationally oriented model is emphasized.

Keywords: arts education, art education, music education, history of education, cultural tradition, national identity.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Мистецька освіта в Україні є важливим механізмом збереження й розвитку національної культурної традиції, формування естетичного досвіду та творчого потенціалу особистості. Сучасні дискусії щодо реформування освітньої системи, оновлення стандартів, зміни статусу спеціалізованих

мистецьких закладів потребують опори на історичний досвід: розуміння етапів становлення професійної художньої та музичної освіти, логіки її інституціоналізації, взаємодії з загальноосвітньою школою й культурним середовищем. Актуальним є завдання реконструкції історичних моделей мистецької освіти в Україні, виявлення їхніх сильних і слабких сторін, а також тих елементів, які можуть бути творчо переосмислені у контексті сучасних викликів – євроінтеграції, війни, цифровізації, нових культурних політик.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблеми історії та теорії мистецької освіти в Україні знайшли відображення у працях О. Рудницької, Г. Падалки, О. Отич, Н. Миропольської та інші, які комплексно розглядають становлення музичної й художньої освіти, еволюцію її змісту, методологічних засад, педагогічних підходів [3; 5; 6]. Вагомий внесок у дослідження історії художньої освіти зробили О. Михайличенко, Р. Шмагало тощо, які аналізували структурування системи мистецької освіти в Україні в історичному контексті, показавши її зв'язок з європейськими моделями, діяльністю художніх шкіл, ремісничих та технічних закладів [4].

Виклад основного матеріалу. Історія становлення мистецької освіти в Україні має глибоке коріння, пов'язане з розвитком релігійної, писемної та музичної традицій Київської Русі й козацько-гетьманської доби. Уже в братських школах, колегіях, при монастирях і церквах формувалися основи навчання співу, гри на музичних інструментах, іконопису, книжкової графіки, що поєднувалися з загальноосвітніми дисциплінами. Ці форми ще не мали статусу спеціалізованої мистецької освіти, однак закладали традицію поєднання духовно-морального, інтелектуального й естетичного виховання.

У XIX ст. на тлі імперської освітньої політики відбувається інституціоналізація художньої та музичної освіти. Важливу роль відіграли художні школи та класи в Одесі, Харкові, Києві, Львові, де діяли відомі педагоги й митці, орієнтовані на поєднання європейських академічних стандартів з локальною художньою традицією. Паралельно формується система музичної освіти: створюються музичні класи, училища, згодом – консерваторії, діяльність яких сприяє професіоналізації музичного мистецтва, підготовці виконавців, композиторів, педагогів. Водночас українська мистецька освіта зазнає впливу русифікації й імперських

ідеологічних обмежень, що позначається на змісті програм, мовному режимі, репертуарі.

У радянський період мистецька освіта набуває чітко вибудованої системи. У 1930–1950-х роках формується триступенева модель: дитячі музичні та художні школи, середні спеціальні навчальні заклади (училища, коледжі), вищі навчальні заклади (консерваторії, художні інститути, театральні вузи). З одного боку, це сприяло масовізації мистецької освіти, розширенню мережі закладів, підготовці великої кількості професійних кадрів; з іншого – система була пронизана ідеологічним контролем, домінуванням соціалістичного реалізму, обмеженням можливостей для розвитку національної самобутності. Попри це, саме в цій системі зростали видатні українські митці й педагоги, які вміли зберігати й транслиувати національні традиції в межах офіційних канонів [5, с. 21].

Із проголошенням незалежності України постає завдання переосмислення місця й ролі мистецької освіти в національній культурній політиці. 1990–2000-ті роки характеризуються одночасною спадковістю радянської інституційної моделі й спробами її гуманітарної, національно орієнтованої модернізації. З'являються нові мистецькі навчальні заклади, приватні школи, розширюється спектр спеціальностей (дизайн, культурологія, менеджмент мистецтв тощо). Науковці й практики (Л. Масол, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Комаровська та інші) акцентують на необхідності інтеграції мистецької освіти в контексті національної культурної політики, її ролі у формуванні творчого потенціалу, поліхудожнього розвитку учнів і студентів [2, с. 15].

У XXI ст. мистецька освіта в Україні розвивається в умовах європейської інтеграції, реформ загальної середньої й вищої освіти, упровадження компетентнісного підходу, концепції Нової української школи. З одного боку, це вимагає оновлення змісту та методик викладання мистецьких дисциплін, переходу від вузько професійної до особистісно орієнтованої моделі, яка визнає мистецтво ресурсом розвитку креативності, емоційного інтелекту, міжкультурної компетентності. З іншого – на тлі економічних і демографічних викликів постає проблема збереження мережі мистецьких шкіл, належного фінансування, статусу мистецьких предметів у школі, підготовки й підтримки педагогів-митців [4, с. 39].

Новітній етап розвитку мистецької освіти пов'язаний із викликами війни та масштабних соціокультурних трансформацій. Мистецька освіта все виразніше розглядається як простір не лише естетичного, а й національно-патріотичного, громадянського, терапевтичного впливу. У цьому контексті історичний досвід – від братських шкіл до сучасних мистецьких ЗВО – набуває особливої ваги: він засвідчує здатність освітньої системи зберігати культурну тяглість, адаптуватися до нових умов, відновлюватися після криз [1, с. 52].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Таким чином, історія становлення та розвитку мистецької освіти в Україні демонструє її глибоку укоріненість у національній культурній традиції та водночас відкритість до європейських впливів. Від ранніх форм художнього й музичного навчання при конфесійних і освітніх осередках до сучасної багаторівневої системи мистецьких закладів простежується поступове розширення функцій мистецької освіти: від підготовки ремісників і виконавців – до комплексного формування творчої, культурно відповідальної особистості. Узагальнення історичного досвіду дозволяє краще зрозуміти сучасні проблеми – збереження мережі мистецьких закладів, оновлення змісту, статус мистецтва в освіті, взаємодію з культурною політикою держави.

Перспективи подальших розробок убачаємо в поглибленому вивченні регіональних моделей мистецької освіти, історії окремих інституцій та спеціальностей, аналізі впливу політичних режимів і культурних політик на зміст і структуру мистецької освіти, а також у створенні цілісної концепції її розвитку в умовах війни та повоєнної відбудови України. Це дасть змогу формувати стратегічні рішення щодо майбутнього мистецької освіти як ключового ресурсу збереження й розвитку української культури.

Список використаних джерел:

1. Масол Л. М., Базелюк О. В., Комаровська О. А., Муромець В. Г., Рагозіна В. В. Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті : аналітична доповідь українською, російською, англійською мовами : наук. вид. / за наук. ред. Л. М. Масол. Київ : Аура-Букс, 2012. 240 с.
2. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія / Л. М. Масол; АПН України, Ін-т пробл. виховання. Київ : Промінь, 2006. 432 с.

НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ МИСТЕЦТВА ТА ОСВІТИ
Міжнародна науково-практична онлайн-конференція
«Мистецька освіта: виклики та перспективи»

3. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика. / О. П. Рудницька, О. М. Отич, О. В. Михайличенко та ін.; заг. ред. О. В. Михайличенко; ред. Г. Ю. Ніколаї. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.

4. Мистецька освіта й мистецтво в культуротворчому процесі України XX – поч. XXI століть : навч.-метод. посіб. / Р. Шмагало, Г. Покотило, П. Ляшкевич, І. Гнатишин, Т. Бей ; за заг. ред. Р. Шмагала. Львів : ЛНАМ ; Тернопіль : Мандрівець, 2012. 288 с.

5. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.

6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : підручник. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.